

ANO Konvencijas piemērošana zaudējumu piedziņā 2/17/25

Juriste, PwC Legal
Linda Gulbe-Štorha

Praksē ir gadījumi, kad komersanti, kas atrodas dažādās valstīs un ir vienojušies par Latvijas Republikas ("LR") tiesību piemērošanu līgumam, rodoties strīdam par zaudējumu piedziņu, nezina vai aizmirst, ka piemērojamas var būt ne vien Civillikuma vai Komerclikuma normas, bet arī ANO Konvencija par starptautiskajiem preču pirkuma - pārdevuma līgumiem ("Konvencija"), ja vien līgumslēdzēji nav izslēguši tās piemērošanu.

Šajā rakstā lasiet, kādos gadījumos Konvencija ir piemērojama, un kā tā var ietekmēt zaudējumu piedziņu.

Pamatnoteikumi

Konvencija tika pieņemta 1980. gada 11. aprīlī. Tai pievienojušās 97 valstis, tostarp Latvija. Saskaņā ar Konvencijas 1. panta pirmo daļu tā piemērojama preču pirkuma - pārdevuma līgumiem komersantiem, kuru uzņēmumi atrodas dažādās valstīs, ja:

1. komersanti atrodas kādā no Konvencijas dalībvalstīm;
2. piemērojamas Konvencijas dalībvalsts tiesības.

Vienlaikus atsevišķi gadījumi ir izslēgti no Konvencijas tvēruma, piemēram, preču tirdzniecība izolē, gaisa kuģu un ūdenstransporta tirdzniecība, akciju un vērtspapīru tirdzniecība, kā arī preces, kas tiek pārdotas personiskām vajadzībām, proti - nekomerciālos nolūkos.

Minētais paredz, ka tad, ja attiecīgais gadījums nav izslēgts no Konvencijas tvēruma un ja konstatējams kāds no Konvencijas 1. panta pirmās daļas Konvencijas piemērošanas noteikumiem, komersantu līgumattiecības regulēs nevis valsts nacionālās tiesības, bet Konvencija.

Piemēram, ja līgumslēdzēji vienojas par Latvijas nacionālo tiesību piemērošanu, automātiski jāpiemēro Konvencija. Tas nozīmē, ka Konvencijā ietvertos jautājumus regulēs nevis Latvijas tiesības, piemēram, Civillikums vai Komerclikums, bet gan Konvencija.

Konvencijas piemērošana

Konvencijas piemērošanā jāņem vērā trīs aspekti:

1. Konvencijas 7.panta pirmā daļa noteic pienākumu to "piemērot vienveidīgi", ar to saprotot tās autonomo dabu, kas savukārt paredz ikviena Konvencijas piemērotāja pienākumu abstrahēties no valsts nacionālajām tiesībām;
2. Konvencija neregulē visus jautājumus, tāpēc jāievēro, ka tās robeži aizpildāmi, piemērojot vispārējos tiesību principus vai tiesību normas, uz kurām norāda piemērojamās kolīziju normas;
3. citu valstu tiesu prakse nav juridiski saistoša, tomēr tajā ietvertā Konvencijas normu interpretācija jāņem vērā tās piemērošanā.

Praksē tas nozīmē, ka Konvencijas normas ir jāinterpretē nevis caur nacionālo tiesību prizmu, bet gan izmantojot Konvencijas izstrādes materiālus, doktrīnu un citu valstu tiesu praksi, un ka valsts nacionālās tiesības ir piemērojamas tikai jautājumos, kurus Konvencija neregulē.

Neskatoties uz to, ka Konvencija ir spēkā jau 45 gadus un tai pievienojušās teju 100 valstis, tās piemērošana vēl aizvien nenotiek vienveidīgi, tostarp Latvijā.

LR tiesu praksē grūti atrast spriedumus, kuros piemērotas Konvencijas normas un reizē tiktu analizēta Konvencijas dalībvalstu tiesu prakse. Tā rezultātā Konvencija bieži, ja vispār tiek, tad netiek piemērota pareizi.

Vienlaikus jānorāda, ka komersanti var līgumā vienoties par Konvencijas izslēgšanu atbilstoši tās 6. pantam. Ja Konvencija līgumā netiks izslēgta, tā būs automātiski piemērojama.

Turklāt jāievēro, ka Konvencija būs piemērojama pat, ja līgums netiks noslēgts rakstiski un tā esību varēs pierādīt ar citiem līdzekļiem, un ja attiecīgās valsts normatīvais regulējums neuzliek līguma rakstiskas noslēgšanas pienākumu.

Zaudējumu piedziņa

Konvencija regulē virkni jautājumu, tostarp par zaudējumu piedziņu. Šis regulējums ietverts Konvencijas V. nodaļas II. sadaļā, kur Konvencijas 74. pants nosaka, ka *“zaudējumi, kuri rodas, pusei neievērojot līgumu, sastāv no summas, kura ir vienāda ar tiem zaudējumiem, ieskaitot neiegūto labumu, kuri radušies, otrajai pusei pārkāpjot līgumu. Tādi zaudējumi nedrīkst pārsniegt zaudējumus, kurus līgumu pārkāpusī puse līguma slēgšanas brīdī paredzējusi vai kurus tai vajadzēja paredzēt kā iespējamās sekas līguma pārkāpumam, ņemot vērā apstākļus, par kuriem viņa tai laikā zināja vai par kuriem viņai vajadzēja zināt.”*

Savukārt Konvencijas 77. pants paredz, ka *“pusei, kura atsaucas uz līguma pārkāpumu, jāveic tādi pasākumi, kuri dotajos apstākļos ir saprātīgi zaudējumu, ieskaitot neiegūto labumu, samazināšanai, kuri ir radušies līguma pārkāpuma rezultātā. Ja viņa neveic tādus pasākumus, tad līgumu pārkāpusī puse var pieprasīt atlīdzināmo zaudējumu samazināšanu par summu, par kādu tie varēja tikt samazināti.”*

Līdz ar to Konvencijas piemērošanā pielietojams saprātīguma standarts, lai novērtētu pušu uzvedību, uz kuru var atsaukties. Tas nozīmē, ka cietušajai pusei jāspēj saprātīgi pierādīt zaudējumu esamību, savukārt pārkāpējam jāspēj pamatoti paredzēt iespējamus zaudējumus. Šajā sakarā jāņem vērā arī tas, ka pusēm kā komersantiem ir jāapzinās iespējamais preču komerciālais raksturs, kas nozīmē, ka bieži zaudējumi daudzkārt var pārsniegt līgumcenu.

Īpašs uzsvars jāliek uz to, ka Konvencijā ietvertie zaudējumi jāinterpretē plaši¹, paredzot pilnīgas kompensācijas principu, kura mērķis ir nodrošināt, lai cietusī puse būtu tādā pašā ekonomiskajā stāvoklī, kādā būtu bijusi, ja līgums tiktu izpildīts. Šajā sakarā nacionālā valstu prakse, kas ierobežo zaudējumu atlīdzības apmēru, nav piemērojama. Minētais nozīmē, ka pilnīgas kompensācijas princips var uzlikt pienākumu atlīdzināt arī tādus zaudējumus un tādā apmērā, kā nebūtu jāatlīdzina, ja tiktu piemērotas attiecīgās valsts nacionālās tiesības.

Vienlaikus cietušajai pusei ir pamatoti jāmazina zaudējumi, piemēram, iegādājoties precī no cita komersanta par augstāku cenu, ja pārdevējs atteicies precī piegādāt. Pretējā gadījumā atlīdzināmie zaudējumi būs jāsamazina.

Tomēr ne visos gadījumos zaudējumu mazināšana būs objektīvi iespējama, piemēram, ja prece ir defekti,

vai tas var kaitēt uzņēmuma reputācijai. Šie apstākļi katrā lietā būs jāvērtē individuāli.

Negūtais labums

Konvencijas 74. pantā īpaši tiek izcelts “negūtais labums”, kas varētu šķist pielīdzināms Civillikumā lietotajam jēdzienam “sagaidāmās peļņas atrāvums”. Taču tā gluži tas nav. Tādēļ, tulkojot Konvencijas normas, apzināti lietots atšķirīgs termins, lai pēc iespējas tās piemērotājus atturētu lietot tos sinonīmi.²

Civillikumā ar sagaidāmās peļņas atrāvumu saprot peļņas samazinājumu, kāds nebūtu radies, ja nebūtu pārkāpuma. Tiesu praksē atzīts, ka, aprēķinot sagaidāmās peļņas atrāvumu, nav jāņem vērā tikai ienākumu pozīcijas, bet arī izdevumi - maksājami nodokļi, ražošanas un realizācijas izdevumi, tostarp darba algas, administratīvās izmaksas, izdevumi par komunālajiem pakalpojumiem, transportu, komunikācijas ierīcēm, sociālās apdrošināšanas maksājumi³ u.c.

Savukārt to, kas ietilpst “negūtajā labumā” jāizsecina no Konvencijas izstrādes materiāliem, doktrīnas un citu valstu tiesu prakses, sasaistot to ar pilnīgas kompensācijas principu. Proti, Konvencijas dalībvalstu tiesu praksē vērojama konsekvence attiecībā uz to, ka no “negūtā labuma” tiek atskaitīts maksājams pievienotās vērtības nodoklis, kā arī izdevumi, kuri būtu radušies neatkarīgi no līguma pārkāpuma izdarīšanas. Arī izdevumi par juridisko palīdzību nebūtu iekļaujami “negūtā labuma” tvērumā, tādēļ tie atlīdzināmi saskaņā ar piemērojamajām nacionālajām tiesību normām.

Vienlaikus dalībvalstu tiesu praksē vērojams, ka no “negūtā labuma” neatskaita, piemēram, administratīvās izmaksas, uzturēšanas izmaksas, kā arī izmaksas par preces testēšanu, darbinieku komandējumiem u.c., ja tās tieši bijušas saistītas ar precī. Piemēram, darbiniekus nosūta komandējumā, lai viņi novērstu preces defektu.

Līdz ar to, piemērojot Konvencijas normas, pastāv iespēja, ka tiesa atzīst par atlīdzināmām arī tādas izmaksas, kuras saskaņā ar valsts, tostarp LR, nacionālajām tiesībām, nav atlīdzināmas.

¹ Skatīt Konvencijas Konsultatīvās padomes viedokli Nr.6 “Zaudējumu aprēķināšana saskaņā ar CISG 74. pantu” (Eng: CISG Advisory Council Opinion No. 6 Calculation of Damages under CISG Article 74)

² Ratniece L. Valodas jautājumi, interpretējot ANO Konvenciju par starptautiskajiem preču pirkuma-pārdevuma līgumiem. Jurista Vārds, 28.07.2020., Nr. 30 (1140), 7.-11.lpp.

³ Skatīt, piemēram, Latvijas Republikas Augstākās tiesas 2024.gada 21.maija sprieduma SKC-41/2024 civillietā Nr.C68336121 (SKC-41/2024), 9.1. punktu.; Latvijas Republikas Senāta 2022.gada [...] spriedumu lietā Nr. [...], SKC-[H]/2022.